

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธบูรณาการขององค์การบริหารส่วน
ตำบลอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

GUIDELINES FOR DEVELOPMENT OF BUDDHIST INTERRATION
LEADERSHIP OF SUBDISTRICT ADMINISTRATIVT ORGANIZATIONS
IN WANG NAM KHIAO DISTRICT IN NAKHONRATCHASIMA
PROVINCE

¹อุดม ไตยเวียง, ²พระอธิการยุทธนา อธิจิตโต และ ³เบญจมาศ สุวรรณวงศ์
¹Udom Taiwieng, ²PhraAthikanYuthana Adhicitto. and ³ Benjamas Suwannawong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavitalaya University, Thailand

¹pinantol@gmail.com

Received: May 10, 2023; Revised: July 25, 2023; Accepted: August 10, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา นอกจากปัจจัยด้านปัจจัยนำไปสู่ความสำเร็จ (อิทธิบาท) ทั้ง 4 ปัจจัย ประกอบด้วย มีการทำงานด้วยความรักในหน้าที่ (ฉันทะ), มีการทำงานด้วยความเพียรพยายาม (วิริยะ), มีการทำงานด้วยความเอาใจใส่ (จิตตะ) และมีการทำงานด้วยความเข้าใจในการปฏิบัติงาน (วิมังสา) ยังพบปัจจัยนำไปสู่ความสำเร็จเพิ่มอีก 1 ปัจจัย คือ มีการทำงานด้วยความไม่ประมาท (สติ) 2) การพัฒนาภาวะผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา จากการวิเคราะห์ข้อมูล ในปัจจุบันเป็นหน่วยการบริหารส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งวิวัฒนาการมาจาก สมาตำบล กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระจายอำนาจการปกครองไปสู่

¹ นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

³ อาจารย์ ดร. สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

ประชาชนในระดับต่างๆ จนถึงระดับตำบล หมู่บ้านหรืออาจจะกล่าวได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยงานปกครองท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นรากเหง้าของการปกครองท้องถิ่นไทย มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด รู้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนมากที่สุด 3) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา การดำเนินการให้เกิดผลสำเร็จของโครงการที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมามีการดำเนินการดังนี้ 1) มีการจัดทำแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด 2) มีการแปลงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดให้ตรงต่อความต้องการของประชาชน (วิมังสา) 3) มีการจัดวางโครงการแผนปฏิบัติงานและวิธีการปฏิบัติไว้ล่วงหน้า (วิมังสา) 4) มีปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ (อิทธิบาท) ประกอบด้วยการทำงานด้วยความรัก การบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้สำเร็จหลักอิทธิบาท 4 บุคคลมีความรอบรู้ เข้าใจ นำไปปฏิบัติด้วยสติด้วยความไม่ประมาท และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตอันจะเป็นการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างมีความสุขและยั่งยืน

คำสำคัญ : การพัฒนา, ภาวะผู้นำ, แนวทาง, องค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียว

Abstract

This article has the objectives are 1) to study about leadership development in accordance with Buddhism Principles, 2) to study about leadership of the Wang Nam Khiao Sub-District Administrative Organization, Nakhon Ratchasima Province, 3) to study about Integrated Buddhist Leadership Development Approaches of the Wang Nam Khiao Sub-District Administrative Organization, Nakhon Ratchasima Province. This research is a qualitative field research. The research results found that; 1) Leadership development in accordance with Buddhism Principles; In addition to the factors leading to success (Iddhipāda) for 4 factors included; the desire to always be willing to do that (Chanda), work with perseverance (Viriya), work with attention (Citta), and work with operational understanding (Vimamsa). There is also one more factor leading to success, namely working with carelessness (Consciousness). 2) Leadership of the Wang Nam Khiao Sub-District Administrative Organization, Nakhon Ratchasima Province; From the analysis of current data, it is a form of local administrative unit that has evolved from the district council. The Ministry of Interior has announced the establishment of a Sub-District Administrative Organization (SAO). The objective is to decentralize administrative power to the public at various levels up to the level of sub-district, village or it could be said that the Sub-District Administrative Organization is the local administrative organization that is regarded as the root of Thai Local Government that is closest to the people and knows the people's suffering the most. 3) Integrated Buddhist Leadership Development

Approaches of the Wang Nam Khiao Sub-District Administrative Organization, Nakhon Ratchasima Province; The successful implementation of the project in line with the provincial development strategy, the local government organization in Nakhon Ratchasima Province has the following actions: 1) Prepare a development plan that is in line with the provincial development strategy, 2) มี ก าร Transform the provincial development strategy to meet the needs of the people (Vimamsa), 3) มี ก าร Organize projects and operational plans and methods of practice in advance (Vimamsa), 4) There are complete factors that lead to success (Iddhipāda) which consists of love to work, manage activities successfully, the individuals are well-versed and understand the work they do able to be practiced with consciousness and carelessness and applied in life to be successful. This is promote the development of the quality of life according to Buddhist Principles happily and sustainably.

Keywords : Development, Leadership, Approaches, the Wang Nam Khiao Sub-District Administrative Organization

บทนำ

สาเหตุปัญหาปัจจุบันที่ทำให้ผู้นำที่ขึ้นมาอย่างไม่พร้อมและยังขาดคุณสมบัติบางอย่าง ก็คือ ไม่การพัฒนาภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นในองค์กร เช่น ปล่อยให้ภาวะผู้นำที่ไม่มีประสิทธิภาพ เช่น ไม่ แอคนั้น ใส่เกียร์ว่าง ไม่แก้ปัญหาไปด้วยกัน หรือ ลอยตัวเหนือปัญหา เป็นต้น ภาวะผู้นำที่ชักนำให้ คนทั้งหลาย มาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ตั้งงาม ดังที่กล่าวข้างต้นนั้น บุคคลผู้ซึ่ง สามารถนำกลุ่มไปในทางที่ต้องการ เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการแสดง บทบาท หรือพฤติกรรมความเป็นผู้นำ(กวี วงศ์พัฒน์), (2535: 14)จะเห็นว่ามียุคประกอบหลาย อย่างในความเป็นภาวะผู้นำ หมายความว่า คุณสมบัติของผู้นำมีหลายอย่างหลายด้าน แยกไปตาม สิ่งที่ผู้นำจะต้องเกี่ยวข้องและความผูกพันที่สมาชิกจะต้องปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายนั้น(มัลลิกา ต้นสอน), (2545: 164) และทำให้มั่นใจว่าความคิดนั้นตอบสนองต่อเป้าหมายของส่วนรวม ไม่ได้ เป็นไปเพื่อผู้นำหรือผู้ตาม (วิโรจน์ สารรัตน์), (2555: 90) หลักอภิธานิธรรม 7 เป็นหลักพุทธ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหาร บ้านเมือง ประกอบด้วย 1) หมั่นประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียง กันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม 4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ให้เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งที่ควรรับฟัง 5) บรรดาภุคสตรีกุลมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหงหรืออุครร่าขึ้นใจ 6) เคารพสักการบูชา เจตีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ)ทั้งหลาย ทั้ง ภายใต้อาณัติและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจตีย์เหล่านั้นเสื่อมทรมานไป 7) จัดให้

ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (บรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมีได้มา พึงมาสู่แว่นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแว่นแคว้นโดยผาสุกทั้งนี้หลักอภิธานยธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (2545: 4), ดังกล่าวจะสามารถใช้เป็นแนวทางเกิดความเจริญมิให้เกิดปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนไทยเคารพนับถือและเป็นรากฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไทย กล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของคนไทยกับพุทธศาสนาผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแน่นแฟ้น พุทธศาสนาจึงเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทย เป็นส่วนประกอบสำคัญของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นตำแหน่งผู้บริหารท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการบริหารงานภายในการบริหารงานบุคคลและการพัฒนาท้องถิ่นเป็นพลังขับเคลื่อนให้องค์กรเดินไปข้างหน้าได้อย่างสร้างสรรค์และเป็นผู้નાที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีเพื่อให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นตามที่คาดหวังของประชาชนตลอดจนเป็นผู้กำหนดทิศทางความเจริญในด้านต่าง ๆ

การบริหารงานขององค์กรโดยทั่วไป ของบุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ของการทำงานร่วมกัน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) (รัชตกาญจน์ ดิษฐอ่วม, (2544: 120), ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของงานและองค์การ มีความเชื่อว่าผู้นำไม่ได้เป็นมาโดย กำเนิด (พระธรรมปิฎก การเป็นผู้นำสามารถสร้างขึ้นได้ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความไว้วางใจและ เชื่อมั่นในภาวะผู้นำเพื่อเป็นตัวบ่งชี้ความน่าเชื่อถือได้มากที่สุดในความพอใจของพนักงานในองค์กร รวมถึงการสื่อความหมายที่มีประสิทธิผลโดยภาวะผู้นำที่มีประโยชน์ในขอบข่ายที่สำคัญสามขอบข่าย นั่นคือ ญญแจ การนำพาองค์กรให้ประสบผลสำเร็จหรือเป็นไปเพื่อความความสันติสุขในองค์กร ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ ผู้นำ ผู้ตาม และการจัดการ เมื่อทั้งสามส่วน ประกอบกันอย่างพร้อมเพรียงองค์กรก็เกิดความสันติสุข สังคมประเทศชาติและโลกก็เกิด สันติสุขตามลำดับ” (พระมหาพนัย อุปทพฺพน และคณะ, (2558: 40), ในการเอาชนะความไว้วางใจและความเชื่อมั่นของคนในองค์กรและสามารถชักจูงโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้คล้อยตามไปในทางที่ถูกที่ควร โดยให้สิทธิประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงาน การรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนก่อนการ ดำเนินโครงการที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน รวมทั้งการลงประชามติท้องถิ่น (อรทัย กิกผล, (2552: 56), โดยไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจการบังคับการให้รางวัล การให้คุณและโทษ ตามระเบียบแบบแผนหรือธรรมเนียมใด ๆ ทั้งสิ้น หลักพุทธปรัชญาจึงมีคุณค่าสำคัญในการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างเสริมภาวะผู้นำ เหล่านี้จะต้องมีอยู่ในตัวของบุคลากรที่จะทำให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงานด้วยการบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงานในองค์กรตามแนวทางของพระพุทธศาสนาถือว่าการที่จะเป็นบุคลากรที่มีภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ดีนั้น ต้องมีคุณสมบัติตามหลักพุทธธรรม บุคลากรที่มีภาวะผู้นำเชิงพุทธที่จะนำบุคคลอื่นนั้น ตามรอยพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญมาก ยิ่งองค์กรมีขนาดใหญ่เท่าใด ความสำคัญของบุคลากรที่มีภาวะผู้นำเชิงพุทธที่มีต่อสมาชิกในองค์กรก็ยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้น องค์กรใดได้บุคลากรที่มีภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ดีองค์กรนั้นก็จะได้ไปด้วย ในทางตรงกันข้ามองค์กรใดได้บุคลากรที่ไม่มีภาวะผู้นำเชิงพุทธ องค์กรนั้นก็ต้องประสบกับความยากลำบากในการบริหารงานขององค์กรนั้นๆ

จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำขององค์กรบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมาตามหลักพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่
2. ศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา
3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documents) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล นักวิชาการด้านยุทธศาสตร์และและบริหารพระสงฆ์ ประชาชน ในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 50 รูป/คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล, รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล, พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล, นักวิชาการด้านยุทธศาสตร์และและบริหาร, พระสงฆ์ และประชาชน โดยการสัมภาษณ์เลือกสุ่มตัวอย่าง แบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

วิจัยได้ศึกษาหลักแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาและประกอบการอธิบายโดยศึกษาจาก ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล จาก คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ตำราวิชาการ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีผู้ศึกษาไว้ในแง่มุมต่างๆ บทความ วารสาร สืบค้นหาข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมีการศึกษาทบทวนเอกสารต่างๆ ได้แก่ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย บทความและเอกสารทางวิชาการ เอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งจากภาครัฐและเอกชน ที่เกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยการศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญนำมาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ นามสกุล เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ตำแหน่ง

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของ พระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เกี่ยวกับข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documents) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) ซึ่งเป็นการศึกษาวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับ ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการองค์การบริหารส่วนตำบลของอำเภอวังน้ำเขียวในจังหวัดนครราชสีมา วิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป พรรณนาและอธิบายผลต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการองค์การบริหารส่วนตำบลของอำเภอวังน้ำเขียวใน จังหวัดนครราชสีมา สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา

ในระดับความจิต หรือระดับความคิด เมื่อคิดดีจึงพูดดี คิดดีจึงทำดี หากเปรียบเทียบกับ คอมพิวเตอร์ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ และปัจจัยการมีส่วนร่วมเปรียบเสมือนฮาร์ดแวร์ ปัจจัย นำไปสู่ความสำเร็จ (อิทธิบาท) เปรียบเสมือนซอฟต์แวร์ ที่ส่งเสริม สนับสนุน เกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นอย่างยิ่ง ทำให้เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัด นครราชสีมาเป็นไปในทิศทางที่ดียิ่งขึ้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 มีความรักในหน้าที่การงานของตนเอง (ฉันทะ) พบว่า ทั้งคณะผู้บริหาร และ บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมาปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้เป็นอย่างดี เพราะการที่จะเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ทั้งในส่วนของการบริหารการท้องถิ่น พนักงานในส่วนฝ่ายต่าง ๆ หรือข้าราชการเมืองต่างทราบดีถึงภาระหน้าที่ที่ต้องดำเนินการ คือ การจัดการบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน และการมีความรักในหน้าที่การงานของตนเองเป็น จุดเริ่มต้นจึงทำให้เกิดความพอใจในภาระหน้าที่ รวมถึงความรับผิดชอบของตนซึ่งจะแสดงให้เห็น ปรากฏในลักษณะการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถของตน มีความกระตือรือร้นพร้อม ที่จะให้มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เช่น การเรียนในระดับสูงขึ้น เข้ารับการ ฝึกอบรมด้วยความสมัครใจเพื่อนำองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับมาใช้ในการหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบ หากเป็นผู้บริหารจะแสดงให้เห็นปรากฏในลักษณะการกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบายการพัฒนา แผนการ

พัฒนา ความกระตือรือร้นในการจัดทำโครงการหรือกิจกรรม มีทัศนคติที่เปิดกว้างรับรู้อะไรใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา มีการเปิดโอกาสให้ทุกส่วนฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็น และเปิดใจยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเสียสละ และอุทิศตนในการทำงานเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ในขณะที่การมีความรักในหน้าที่การงานของตนเองเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์และเป็นปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้เกิดการทำงานด้วยความเพียรพยายาม การทำงานด้วยความเอาใจใส่ และการทำงานด้วยความเข้าใจในการปฏิบัติงาน

1.2 มีการทำงานด้วยความเพียรพยายาม (วิริยะ) พบว่า ทั้งคณะผู้บริหาร และบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา มีความตื่นตัวพร้อมที่จะพัฒนาการทำงานอยู่ตลอดเวลา ฝึกฝนพยายามพัฒนาตนเองให้เกิดความชำนาญในหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองความอดทน อดกลั้นที่จะทำงานนั้นให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ของโครงการหรือกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้แล้วเสร็จทันตามกำหนด โดยปฏิบัติงานอย่างสุดความสามารถ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และมุ่งมั่นทำงานให้เสร็จแม้นอกเวลางาน เช่น มีการดำเนินการเชิงรุกโดยการสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ซึ่งมีการสร้างเครือข่ายร่วมกันทำงานทั้งในส่วนของหน่วยงานราชการภายในจังหวัดนครราชสีมา รวมถึงประชาชนภายในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นั้น ๆ มีการให้บริการประชาชนในช่วงพักเที่ยง เพื่อให้ประชาชนที่เดินทางมาติดต่อราชการไม่เสียเวลาในการเดินทาง มีการออกให้บริการนอกสถานที่ภายในเขตชุมชนของตนเอง มีการพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์เพื่อให้เกิดสื่อสารที่มีคุณภาพโดยการจัดให้มีหน่วยเคลื่อนที่ให้ข้อมูลและให้คำปรึกษาแก่ประชาชนอย่างครบวงจร

1.3 มีการทำงานด้วยความเอาใจใส่ (จิตตะ) พบว่า ทั้งคณะผู้บริหาร และบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา มีความเอาใจใส่ในการพัฒนาด้านตนเองอยู่เสมอ สามารถวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค หมั่นตรวจสอบหาข้อบกพร่องของตนเอง เช่น ในส่วนของคณะผู้บริหาร พบว่า มีการพัฒนาสมรรถนะการบริหารงาน มีความใส่ใจที่จะทำงานที่ตนเองรับผิดชอบให้บรรลุผลสำเร็จโดยมีการวิเคราะห์โครงการ หรือกิจกรรม อย่างรอบครอบก่อนที่จะกำหนดเพื่อนำไปปฏิบัติ ใส่ใจในการติดตามความคืบหน้าอย่างใกล้ชิด มีการนำหลักเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา มีการจัดระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรและการยกย่องชมเชย มีการพัฒนาประสิทธิภาพเกี่ยวกับการจัดวางระบบควบคุมภายในที่มีประสิทธิภาพ และมีมาตรฐานตามระเบียบ มีการสนับสนุนให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาศักยภาพอยู่เสมอ เช่น จัดระบบการพัฒนาความรู้ความสามารถทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแม้เพียงเล็กน้อย และมีระบบรวมถึงมาตรการในการเฝ้าระวัง เพื่อป้องกันปัญหา และอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น

1.4 มีการทำงานด้วยความเข้าใจในการปฏิบัติงาน (วิมังสา) พบว่า การดำเนินงานให้สำเร็จตามยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้แล้วนั้น ในแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมาต่างมีเทคนิควิธีการในการดำเนินการต่างๆ เช่น มีการจัดลำดับขั้นตอน และเวลาที่เหมาะสมในการดำเนินการ โดยมีการจัดทำป้ามาตรฐานการปฏิบัติงานซึ่งจะกำหนดรายละเอียด

ว่ามีขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงจุดสิ้นสุด ในแต่ละขั้นตอนประชาชนจะต้องเตรียมเอกสารอะไรบ้าง และเจ้าหน้าที่จะต้องทำอะไรบ้างรวมถึงกำหนดระยะเวลาในการดำเนินของแต่ละขั้นตอน เป็นต้น มีแผนการใช้งบประมาณเป็นไปอย่างคุ้มค่า เป็นประโยชน์ต่อประชาชน โดยการศึกษาข้อมูลอย่างรอบด้าน เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน และโครงการ/กิจกรรมดำเนินไปด้วยความราบรื่น ซึ่งในการทำงานด้วยความเข้าใจในการปฏิบัติงานนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำงานที่ยากลำบาก ให้มีความสะดวกมากยิ่งขึ้น ทำให้การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมาดำเนินไปด้วยความมีประสิทธิภาพ

1.5 มีการทำงานด้วยความไม่ประมาท (สติ) นอกจากจะมีปัจจัยแห่งความสำเร็จทั้ง 4 ประการข้างต้นแล้ว ยังพบว่า ในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมาที่ได้รับรางวัล หรือผ่านเกณฑ์การบริหารจัดการที่ดีมีปัจจัยอีก 1 ประการ คือ มีการทำงานด้วยความไม่ประมาท เช่น ในการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา มีการกำหนดนโยบายการบริหารความเสี่ยงองค์กรโดยหลักการจะมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารความต่อเนื่องขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับสภาวะวิกฤตหรือเหตุการณ์ฉุกเฉินต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อลดผลกระทบจากการชะงักในการปฏิบัติงานหรือการให้บริการประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อบรรเทาความเสียหายให้อยู่ในสภาพที่ยอมรับได้ และลดระดับความรุนแรงของผลกระทบที่เกิดขึ้น และเพื่อให้ประชาชน รวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเชื่อมั่นในศักยภาพ แม้ต้องเผชิญกับเหตุการณ์ร้ายแรง เป็นต้น เช่น ด้านการเงินการคลัง มีการถือปฏิบัติในส่วนของวินัยของการคลัง หรือความมั่นคงทางการคลังการเงินการคลังซึ่งต้องถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด

2. สภาพปัญหาการพัฒนาภาวะผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ภาวะผู้นำที่กำหนดความเป็นผู้นำว่าจะมีความประพฤติที่ไม่ก่อให้เกิดไม่ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา คือ คุณธรรมหรือการประพฤติธรรมของผู้นำนั่นเอง หน้าที่ของผู้นำนั้นเป็นเรื่องที่ผู้นำมีความผูกพันจะต้องประพฤติตามบทบาทซึ่งถือว่ามีความสำคัญเป็นอันมาก ความสำเร็จของผู้นำจึงขึ้นอยู่กับปฏิบัติหน้าที่มากกว่าคุณสมบัติที่มีอยู่ แต่การปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำก็ไม่มีหลักเกณฑ์ที่ตายตัว ผู้นำไม่พิจารณาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ความจำเป็นและท่าทีของผู้ร่วมงานตลอดจนวัฒนธรรมของสังคม นอกจากนี้ผู้นำไม่มีประสบการณ์ทั้งในด้านหลักวิชาและการปฏิบัติงานอย่างเพียงพอ ไม่สามารถตัดสินใจที่เด็ดขาดและถูกต้องในการนำได้

- ขาดหลักพุทธธรรมของหลักอิทธิบาท 4 ด้วย(ฉันทะ) ความพอใจ (วิริยะ) มีความเพียร (จิตตะ) จดจ่อเอาใจใส่ และ(วิมังสา) พิจารณาไตร่ตรองอยู่เสมอในการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดความสำเร็จ

- ขาดสร้างมนุษยสัมพันธ์ในองค์กร

- ขาดการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน

- ขาดภาวะผู้นำบริหารองค์กรที่เสียสละ จึงทำให้ความเจริญและสันติสุขอย่างมั่นคง

- ขาดความสนใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร ไม่มีวิธีปฏิบัติในการปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อให้สามารถกำหนดมาตรฐานในการทำงานได้

- ขาดการพัฒนาทักษะในการทำงานของบุคคล

- ขาดการพัฒนาการบริหารจัดการ โดยเฉพาะ การบริหารงานบุคคลให้มีความพึงพอใจ ความก้าวหน้าของงานและการขยายตัวขององค์กรสร้างความพึงพอใจให้กับบริการที่มีประสิทธิภาพต่อสาธารณะและ/หรือผู้ติดต่อ เป็นต้น

การจะเป็นผู้นำที่แท้จริงซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปนั้น ไม่ง่าย และหากไม่ได้เตรียมตัวที่จะเป็นผู้นำ หรือไม่มั่นใจว่าต้องการจะนำผู้อื่น ก็คงจะเป็นผู้นำที่ดีไม่ได้ทำให้องค์กรไม่พัฒนาและทำให้ความเชื่อมั่นแก่ประชาชนได้

3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

การพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อมุ่งหวังให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์การที่จะดำเนินการด้วยความทุ่มเทเต็มที่นี้ได้ เป็นเพราะมีความรักความพอใจต่อหน้าที่ของตนเอง เมื่อมีความรักในหน้าที่ของตนก็ย่อมแสวงหาองค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาและลำดับขั้นตอนวิธีการในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามข้อบัญญัติ ซึ่งเกิดจากการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการพัฒนาบุคลากรโดยการจัดฝึกอบรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เพิ่มเติมด้วยวิธีการต่าง ๆ หรือส่งเสริมการอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดความรู้ความสามารถ และนำองค์ความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น โดยมีการนำองค์ความรู้มาใช้ในการไตร่ตรองการทำงานที่ได้รับมอบหมายอยู่เสมอ โดยใช้กำลังสติปัญญา มีการแสวงหาวิธีการปรับปรุงกระบวนการ หรือมีการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างเหมาะสม มีการกระบวนการในการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างสร้างสรรค์รวมทั้งมีการพัฒนาดียิ่งขึ้นไป เพื่อให้ได้บุคลากรที่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความอดทนต่อปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานโดยบุคลากรที่มีคุณภาพ 1) มีการทำงานด้วยความรักในหน้าที่ (ฉันทะ) เป็นปัจจัยสำคัญต่อการบริหารจัดการ 2) มีการทำงานด้วยความเพียรพยายาม (วิริยะ) เป็นปัจจัยสำคัญต่อการบริหารจัดการ 3) มีการทำงานด้วยความเอาใจใส่ (จิตตะ) เป็นปัจจัยสำคัญต่อการบริหารจัดการ 4) มีการทำงานด้วยความเข้าใจในการปฏิบัติงาน (วิมังสา) เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการบริหารจัดการ 5) มีการทำงานด้วยความไม่ประมาท (สติ) เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการบริหารจัดการ

3.1 มีการร่วมคิด และตัดสินใจอย่างบูรณาการในทั้งการบริหารและการเมือง การมีส่วนร่วมคิดถือเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขไปสู่ความสำเร็จโดยการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งในการมีส่วนร่วมคิด และตัดสินใจเป็นกระบวนการในการมีส่วนร่วมโดยเริ่มแต่การเลือกตั้งเลือกคณะผู้บริหารคือ สมาชิกสภา เลือกนายก เป็นต้น

3.2 มีการร่วมดำเนินการเชิงรุกเพื่อสร้างความสามัคคี รวมทั้งพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมในการดำเนินการเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะการดำเนินการในทุก ๆ แผน โครงการ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้น บุคคลใดบุคคลหนึ่งเพียงคนเดียวไม่อาจ

ทำให้สำเร็จได้ ดังนั้น ในกระบวนการร่วมดำเนินการนั้นต้องมีการประสานงานที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี โดยเฉพาะผู้นำขององค์กรต้องดำรงตนให้บุคลากรมีความเคารพนับถือ มีความศรัทธา เมื่อบุคลากรเกิดความศรัทธาต่อผู้นำเขาเหล่านั้นย่อมมีความเต็มใจ และเต็มใจในการร่วมดำเนินการ และการมีส่วนร่วมดำเนินการนี้ต้องขยายออกไปนอกองค์กร กล่าวคือ ควรขยายการมีส่วนร่วมไปสู่ภาคประชาชน และหน่วยงานอื่น ๆ โดยบทบาทที่สำคัญเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ คือ การประสานงาน เช่น การประสานงานประชาชนในท้องถิ่นให้สามารถรวมตัวกันในการปฏิบัติงานโดยการเป็นลูกจ้าง หรือสมาชิกทีมที่ปรึกษา หรือเป็นผู้บริหารโครงการ เป็นสมาชิกอาสา ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานกิจกรรมของโครงการ

3.3 มีการร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นสาธารณะ หากกล่าวอีกนัยหนึ่งคือผู้รับผลกระทบในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั่นเอง หมายถึง รับผลกระทบที่เป็นไปทางที่ดีและรับผลกระทบที่เป็นไปในทางที่ไม่ดีนั่นเอง เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนา หรือยอมรับประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ประกอบด้วย การได้รับความสะดวกสบายจากการบริการของภาครัฐ ได้รับประโยชน์จากการปรับปรุง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก สามารถสร้างรายได้จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของชุมชน ร่วมดำเนินธุรกิจ และความพอใจในสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยการร่วมรับประโยชน์นั้น

3.4 มีการร่วมประเมินผลทั้งทางตรง และทางอ้อม โดยปกติการมีส่วนร่วมในการประเมินผลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีการดำเนินการให้เป็นไปตามกฎ ระเบียบที่ได้กำหนดไว้ เช่น การถอดถอนผู้บริหารท้องถิ่น หากประชาชนเห็นว่านายก หรือสมาชิกสภาผู้ใดไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไปสามารถรวมตัวกันการถอดถอน นายก หรือสมาชิกสภาผู้นั้นได้

การตรวจสอบอำนาจรัฐในระดับท้องถิ่น เช่น มีการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย สมาชิกสภาท้องถิ่นที่สภาท้องถิ่นคัดเลือกจำนวนสามคน, ผู้แทนประชาคมท้องถิ่นที่ประชาคมท้องถิ่นคัดเลือกจำนวนสองคน, ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ผู้บริหารท้องถิ่นคัดเลือกจำนวนสองคน, หัวหน้าส่วนการบริหารที่คัดเลือกกันเองจำนวนสองคน และผู้ทรงคุณวุฒิที่ผู้บริหารท้องถิ่นคัดเลือกจำนวนสองคน

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล คือ ต้องมีความตระหนักถึงคุณธรรมสำหรับผู้นำเป็นอย่างมากเพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักเกณฑ์เป็นแกนกลางที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีนโยบายส่งเสริมความรู้ด้านหลักพรหมวิหาร 4 โดยแบ่งกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่ประสบความสำเร็จในงานแล้วอบรมขัดเกลาจิตใจชุมชน เพิ่มคุณค่าความเป็นผู้ยากจะช่วยเหลือสังคม การจัดการอบรมในหัวข้อการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยให้มีเนื้อหาหลักธรรมสอดแทรกในการจัดการอบรมทุกครั้งแนะนำ

การฝึกกิจกรรมในการช่วยเหลือสังคม จัดกิจกรรมอบรมเรื่องพรหมวิหาร 4 และ ในการช่วยเหลือสังคม ร่วมกับการทำงานอย่างมีสติเพื่อเป็นการบูรณาการอย่างยั่งยืน ให้งานออกมาสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดีเพื่อให้ชุมชนแสดงตนออกมาช่วยเหลือสังคมเพื่อให้เกิดความสงบสุข

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วยกระบวนการ ดังนี้ 1) มีกระบวนการตรวจสอบ 2) ผู้บริหารมีความเฉลียวฉลาด 3) มีส่วนร่วมประเมิณผล 4) มีการทำงานด้วยความเข้าใจในการปฏิบัติงาน (วิมังสา) 5) มีการกำหนดโครงการตามยุทธศาสตร์ในการพัฒนาท้องถิ่นที่ครอบคลุม 6) สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน 7) มีการดำเนินการเชิงรุก (อิทธิบาท) 8) มีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดปัญหา (อริยสัจ)มีส่วนร่วมตามยุทธศาสตร์ ประกอบด้วยกระบวนการ ดังนี้ 1) มีการการพัฒนา 2) ผู้บริหารมีความเฉลียวฉลาด 3) มีส่วนร่วมประเมิณผล 4) มีการทำงานด้วยความเข้าใจในการปฏิบัติงาน (วิมังสา) 5) มีการจัดทำแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด (วิมังสา) 6) มีการแปลงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดให้ตรงต่อความต้องการของประชาชน (วิมังสา) 7) สร้างการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ และประชาชน 8) มีปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ (อิทธิบาท)

เอกสารอ้างอิง

- กวี วงศ์พุทธ, (2535). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2545). *ภาวะผู้นำ ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ*, กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- พระมหาดนัย อุปทปนโน (ศรีจันทร์) และอำนาจ บัวศิริ.(2558). *รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรสันติสุข: ศึกษากรณีวัดปัญญานันทาราม อำเภอดงหลวง จังหวัดปทุมธานี*, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.ปีที่3 ฉบับที่ 2. (มกราคม-เมษายน 2558): 40.
- รัชตกาญจน์ ดิษฐอ่วม. (2544). *ตัวแทนผู้นำองค์กรในทศวรรษหน้า: ศึกษากรณี บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา*.
- มัลลิกา ต้นสอน. (2545). *การจัดการยุคใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ .กรุงเทพมหานคร: เอ็กสเปอร์เน็ท.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2555). *แนวคิด ทฤษฎี และประเด็น เพื่อการบริหารทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ.
- อรรถัย กักผล. (2552). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์.

